

ISTORIA HERGHELIEI DE LA SÂMBĂTA DE JOS, JUDEȚUL BRAȘOV, OGLINDITĂ ÎN DOCUMENTELE VREMII. PARTEA A IV-A (1920-1934)

Judit GRAPĂ¹

THE HISTORY OF THE STUD FARM FROM SÂMBĂTA DE JOS, BRASOV COUNTY, REFLECTED IN THE DOCUMENTS OF THE TIME. PART IV (1920-1934)

ABSTRACT

After the Great Union of 1918 the goods of the former Sâmbăta de Jos Stud came into the possession of the Romanian State which re-established here on October 18 1920 a new stud under the name of Sâmbăta de Jos State Stud. After a modest beginning (half-ruined buildings and stables) but a good management over time it became in 1980 the largest Lipizzaner horses stud in the world with a herd of 600 horses. Their beauty was admired by important delegates but also by the Royal Family of Romania. Queen Marie of Romania visited this place several times. Its history, reproduced below, is reconstituted according to the reports in the Romanian press of the time. On December 1, 2022 the breed and the breeding tradition of Lipizzaner horses were included by UNESCO on the list of the Intangible Cultural Heritage of Humanity under the name „Lipizzaner Horses Breeding Traditions”.

Keywords: Lipizzaner horse breed, horse competitions, royal visits, UNESCO Heritage.

Am avut o mare satisfacție sufletească atunci când am aflat că în Maroc, la Rabat, Comitetul Interguvernamental pentru Salvagardarea Patrimoniului Cultural

¹ Documentarist, Muzeul Țării Făgărașului „Valer Literat”, Făgăraș;
e-mail: iuditgra@yahoo.com.

² Fotografie publicată în *Realitatea ilustrată*, nr. 399/16 septembrie 1934, p. 12, fiind realizată de fotograful făgărășean G. Szabó.

Imaterial al Umanității, pe data de 1 decembrie 2022, a hotărât să înscrie rasa de cai lipițan și tradiția creșterii sale pe lista Patrimoniului Cultural Imaterial al Umanității. Printre mai multe state ale Europei care au solicitat acest lucru a fost și România, alături de Austria, Bosnia și Herțegovina, Croația, Slovenia, Slovacia și Ungaria. Dosarul României a fost depus în data de 25 martie 2020. „Tradițiile de creștere a cailor lipițani”, așa cum a fost denumit de UNESCO, constituie un ajutor pentru conservarea acestei rase care este pe cale de dispariție. Din păcate, în prezent efectivul lor nu ajunge nici la 8.000 de exemplare în întreaga lume. Mă bucur că se depun eforturi pentru păstrarea acestei rase nobile, impunătoare, cu linii elegante și rezistență fizică deosebită.

Reorganizarea Hergheliei de la Sâmbăta de Jos după anul 1918, sub tutela Statului Român, a avut menirea „de a contribui la perfecționarea cabalinelor din țară, îngrijindu-se în special de creșterea calului lipițan”. Așa cum povestește unul dintre cei mai pricepuți directori ai hergheliei, Andrei Goreniciu, la preluare „reședința fostei herghelii lipițane era în mare dezordine, toate clădirile și majoritatea grajdurilor fiind pe jumătate ruinate”. Aceasta era situația în momentul reînființării sale, în 18 octombrie 1920. Aici „au fost aduse, în octombrie și noiembrie 1920, 461 animale cabaline din rasele Ghidran, Nonius și Lipițan, 30 bovine și 20 porcine. Din fermele ghidrane și lipițane s-a selecționat în primăvara anului 1921 tot ce a fost mai bun și s-au înființat două herghelii”³. Reamenajarea și dezvoltarea hergheliei s-a făcut în timp.

După Marea Unire și terminarea Primului Război Mondial, Guvernul a luat măsuri ca toate hergheliile de stat aflătoare în Ardeal să fie mutate în vechiul Regat. Prima dintre ele a fost cea de la Sâmbăta de Jos. Acest lucru nu a fost chiar pe placul locuitorilor din această parte a țării, care au considerat acest gest o „reorganizare cu furca”. Sub titlul „Ni se duc avuțiile ardelenesti”, ziarul *Foaia Poporului*, în nr. 26/26 iunie 1921, pe pagina 5 dedică un articol acestei reorganizări, arătând că „în loc să înființeze vechile depozite de armăsari, cari de prezent sunt ocupate de armată, cu toate că aparțin ministerului domeniilor și nu ministerului de război, armăsarii sunt lăsați la diferiți particulari protejați, de unde nu-i vom reprimi în aceleași condițiuni ca la predarea lor. În trecut statul suporta toate cheltuielile de întreținere, iar acum le suportă comunele, unde sunt plasați acești armăsari”. Comunele în timp au refuzat îngrijirea acestora. Articolul subliniază că mutarea acestor cai din Ardeal ar fi „un dezastru economic”, deoarece „creșterea cailor era un mare izvor de bogăție pentru Ardeal”. Acești cai „erau din cele mai bune rase, cari pot servi armatei pentru scopuri naționale”. Așa că nici ardelenii nu au stat cu mâinile în sân și „au protestat pretutindeni contra măsurilor nesocotite” și au întocmit și un „protest guvernului, subscris de frunțașii județelor, în care vor cere o rezolvire favorabilă și grabnică în această chestiune importantă pentru întreg Ardealul”.

Din păcate, rasa ghidrană de cai nu s-a putut adapta la clima de la Sâmbăta de Jos, astfel că în anul 1922 a fost mutată. A rămas aici numai herghelia lipițană și „s-a înființat un depozit de armăsari de diferite rase”⁴.

În anul 1923 „din cele 8.000 de jugăre cât a avut statul în ținutul Făgărașului, s-au dat 7.100 țaranilor” și era cerută în continuare desființarea hergheliei pentru a se

³ Alexandru Bărbat, *Desvoltarea și structura economică a Țării Oltului*, Cluj, 1938, p. 126.

⁴ *Ibidem*, p. 127.

„mai da pământ țăranilor”. În ședința Senatului din 27 decembrie 1922, ministrul Al. Constantinescu atrăgea atenția auditorului că dacă acest lucru s-ar realiza, se poate considera că „s-a făcut o crimă în contra economiei naționale”, motivând că herghelia Statului de la Sâmbăta „reprezintă o muncă de 300 de ani, unde se găsesc cei mai frumoși armăsari din regiunile Ardealului”. Pentru înființarea unei alte herghelii „după modelul celei dela Sâmbăta”, la vremea respectivă erau „necesare peste 300 de milioane”⁵.

Tot în ședința Senatului din 27 decembrie a fost depus „un memoriu al locuitorilor din ținutul Făgărașului, cari ceri să li se dea mai mult pământ țăranilor”, prin protopopul și senatorul Nicolae Borzea. De asemenea, s-a cerut și „strămutarea hergheliei Statului de la Sâmbăta”⁶.

În același an, Ardealul avea trei herghelii mari aflate „sub administrația ministerului de agricultură și domenii”. Una în apropierea Clujului la Valasut-Ronțisc (la 24 km de Cluj), alta la Sâmbăta și una la Cojocna. Articolul intitulat „Situția hipică a Ardealului. Chestiunea hergheliilor de cai din Ardeal. Creșterea cailor de rasă. Importul și exportul cailor. Proiectul pentru înființarea de noi herghelii” face o descriere a situației redând declarația lui Tiberiu Cristea. Se propunea înființarea unei noi herghelii la Parța, în județul Timiș, pe o suprafață de aproximativ 2.400 de jugăre. Pe o fostă moșie expropriată erau „instalațiuni frumoase” care „necesitau transformări și reparații”. Aici era stabilit a fi noul sediu pentru herghelia provizorie de la Vârșeț, cu rasa Nonius mare. Chiar dacă în trecut în Transilvania erau cinci depozite de armăsari, în anul 1923 mai funcționau abia două, unul la Homorod, al doilea la Sâmbăta de Sus. Restul depozitelor de armăsari, „cu toate instalațiunile ce le posedă”, erau în mâna armatei. S-au făcut multe intervenții pentru restituirea acestor depozite Ministerului Agriculturii și Domeniilor, însă toate au rămas fără rezolvare. Este perioada când se pun bazele organizării „stațiunilor de montă”. Pentru aceasta erau trimiși „vre-o 600 armăsari din diferite rase” din depozitele existente. „Importanța și scopul înființării acestor crescătorii, depozite și stațiuni de montă” au fost acelea de „regenerare a rasei” după ce țara a rămas în urma războiului aproape fără cai, iar cei rămași „degenerează”. Statul, pe cheltuiala proprie, întreținea caii din herghelii, încercând ca în fiecare herghelie „să-și facă o specialitate de producție”. Autorul articolului solicită restituirea depozitelor de armăsari care sunt în posesia Ministerului „de războiu” în Ardeal deoarece „ar fi suficiente spre a alimenta toate stațiunile de montă din întreg Ardealul și Banat”. În ce privește exportul cailor, „nici nu putea fi vorba”, dar nici de import, pentru că toate țările au avut mari probleme din cauza războiului și „nici o țară nu permite exportul cailor”⁷.

Refacerea rasei lipițan la această herghelie începe din anul 1923, plecând de la un „nucleu format din 22 iepe și trei armăsari pepinieri, ce reprezentau un material zootehnic de calitate cu totul inferioară”⁸.

În campania de montă organizată pentru anul 1924 și începută pe 10 martie, Consiliul zootehnic dispunea ca din hergheliile statului să fie mutați 600 de armăsari.

⁵ *Argus*, nr. 2.910/29 decembrie 1922, p. 5.

⁶ *Foaia Poporului*, nr. 1/7 ianuarie 1923, p. 2.

⁷ *Argus*, nr. 2.947/17 februarie 1923, p. 5.

⁸ Al. Bărbat, *op. cit.*, p. 127.

Și Herghelia de la Sâmbăta era trecută pe listă pentru a livra material. Aici erau cai din rasa „ghidrană și lipițană”⁹. În acest an statul dispunea de 1.250 de armăsari și „o populație equină de 1.800.000 de capete”. În articolul intitulat „Activitatea haptică a Statului”, semnat de prof. dr. G.K. Constantinescu, din ziarul *Argus*, era pusă întrebarea „ce este de făcut?”, pentru a crește numărul armăsarilor. Răspunsul era că „în primul rând trebu[i]e înmulțit numărul armăsarilor din depozite”, în al doilea rând „trebu[i]e legiferată expertiza armăsarilor particulari”, iar în al treilea rând „trebu[i]e să se procedeze la o repartiție rațională a raselor”¹⁰.

În cadrul articolului cu același titlu din 25 octombrie 1924, tot G.K. Constantinescu face o relatare despre starea hergheliilor naționale. „Ce se face și ce trebu[i]e să se facă la hergheliile noastre naționale?” era întrebarea care se ridica aici. La ora respectivă România dispunea de cinci herghelii, la Rădăuți, Rușeu (lângă Făurei), Bontida, Parța (lângă Timișoara) și Sâmbăta de Jos. Cea din urmă dispunea de „25 [i]epe de prăsilă” din rasa lipițan, „dar nu de o calitate deosebită”. Soluția propusă de autorul articolului era „de a aduce aici câteva [i]epe bune din Austria, făcând un schimb oarecare cu cai din altă rasă prin înțelegere cu statul austriac”¹¹.

La începutul anului 1925 herghelia a fost vizitată de G.K. Constantinescu, „ministrul domeniilor și agriculturii”, care a rămas „pe deplin mulțumit de chipul cum se prezintă această herghelie”¹².

Despre cea mai mare fraudă din istoria hergheliei se pomenește în numărul 250/28 octombrie 1925 al ziarului *Universul*, în cadrul articolului „Fraudele de la herghelia Sâmbăta de Jos”, în care se relatează despre verificările făcute de inspectorul general administrativ Boian, delegat din partea „ministerului de domenii”, care urma să depună raportul de expertiză la „cabinetul de instrucție”. Infrațiunile comise aici au constat din „facturi încasate de două ori (originalul și copia), majorări de prețuri la ofertele furajelor în combinație cu furnizorul Cazan”.

Pe 1 decembrie își începea activitatea la Herghelia de la Sâmbăta comisia „pentru clasarea armăsarilor și [i]epelor”, numită de „direcția generală a serviciului zootehnic” din cadrul Ministerului Domeniilor. Știrea este publicată în cadrul rubricii „Informațiuni” din numărul 3.783/28 noiembrie 1925, pagina 2, din ziarul *Argus*.

Știrile anului 1926 continuă să relateze despre fraude și nereguli la herghelie. Deja în 6 octombrie era deschis rechizitoriul de către procurorul P. Lazăr cu privire la actele nelegale comise aici. Afacerile ilegale au condus la sinuciderea lui Virgil Harisiad – directorul de atunci al hergheliei, și a lui Pascu, al doilea furnizor, care s-a sinucis și el prin spânzurare la un hotel din Sibiu. Inculpați erau casierul Chiriță Dumitrescu – fost plutonier de artilerie, cu patru clase – și furnizorul Ioan Cazan, care erau deja arestați. Acest casier, „patru ani a făcut ce a vrut cu banii de la herghelie”, cauzând mari pagube statului. „(...) jude-instructor C. Motef” a fost cel care a „început instrumentarea afacerii” și „inspectorul general financiar Boian” a găsit și el mari nereguli¹³. Despre acest lucru relatează și *Cuvântul* în numărul 581/10 octom-

⁹ *Argus*, nr. 3.262/7 martie 1924, p. 5.

¹⁰ *Ibidem*, nr. 3.460/2 noiembrie 1924, p. 3.

¹¹ *Ibidem*, nr. 3.454/25 octombrie 1924, p. 3.

¹² *Ibidem*, nr. 3.529/28 ianuarie 1925, p. 5.

¹³ *Universul*, nr. 234/9 octombrie 1926, p. 5.

brie 1926, pe pagina 2. Corespondentul ziarului afirma că pe „8 octombrie s-au terminat cercetările preliminare asupra fraudelor dela depozitul de montă de la Sâmbăta”. În urma cercetărilor a fost întocmit un „dosar voluminos”.

Tot în cursul lunii octombrie, secretarul de stat de la agricultură, dr. Busuiocescu, a vizitat fermele de la Șercaia, Beclean și depozitul de armăsari de la Sâmbăta de Jos. Ferma Statului de la Șercaia era condusă de Adolf Chirilă. Aici se cultiva orz și secară, era o crescătorie de bivoli și se făceau eforturi pentru „creșterea porcilor din rasa Basna și Mangalița”. Ferma de la Beclean era condusă de Virgil Pop. Aici erau „două curățătorii, una pentru semințe (...), alta pentru decuscutatul trifoiului”, care stăteau gratuit la dispoziția sătenilor. Au fost create „culturi artificiale a crapilor și păstrăvilor”¹⁴. Despre vizita la Herghelia Statului de la Sâmbăta de Jos nu se face relatare, doar se amintește că a trecut pe acolo.

Pentru data de 10 iulie 1927 au fost programate la herghelie „alergări cu prođușii [i]eșiți din armăsarii și ielele statului”, așa cum este relatat în numărul 7.395/6 iulie 1927 al ziarului *Dimineața*, pe pagina 2.

În 17 iunie 1927 s-a desfășurat primul proces legat de fraudele de la herghelie. Din relatări reiese că erau acuzați Chiriță Dumitrescu cu alți șase complici și au fost citați 40 de martori. La apelul citit de președintele C. Teodoru, lipseau un acuzat și un martor. Pentru acest motiv, procurorul C. Petru Lazăr, „pe baza codului penal aplicat în Ardeal” solicita amânarea procesului, motivând prin „lipsa unuia dintre acuzați”. Chiar dacă „partea civilă” insistă pentru judecare, pe motivul că „sunt martori veniți din cinci județe îndepărtate”, totuși tribunalul hotărăște amânarea procesului pentru 26 septembrie, „exact data când, acum un an, a căzut victima bunătății lui d-rul Virgil Harisiad, fostul director al hergheliei”¹⁵.

Sub titlul „D. ministru Argetoianu la Căminul intelectualilor dela Sâmbăta de Sus”, un articol din 15 iulie 1927 prezenta vizita ministrului împreună cu Ionescu-Brăila la Făgăraș, unde s-a întâlnit cu „mai multe delegații de săteni, care i-au prezentat o serie de chestiuni agrare” și cărora le-a „promis că o să facă dreptate”, după care „a plecat la Sâmbăta de Jos, unde a vizitat herghelia, întovărășit fiind de mitropolitul Bălan și în prezența a câteva sute de săteni din împrejurimi”. Iar după banchetul oferit de prefectul Ștefănescu „oaspeții au plecat la Sâmbăta de Sus, unde au vizitat căminul ziaristilor”. Se pare că această locație prezenta un interes deosebit pentru că ministrul a „promis că va face îmbunătățiri” și a „aprobat lucrările curente de administrație”¹⁶.

Ziarul *Opinia*, în nr. 6.082/1 septembrie 1927, relatează despre situația gravă de la herghelie. Sub titlul „Epizootie costisitoare”, aflăm aici că „s-a declarat o gravă epizootie de tetanos”, deoarece „40 de armăsari sunt bolnavi”. Din păcate, din „rasa pur sânge englezesc au murit 6, în valoare de 20 de milioane de lei”. Având în vedere gravitatea situației „s-a cerut telegrafic trimiterea unui profesor de la facultatea veterinară din București”¹⁷. Acest lucru s-a și realizat.

„Situația la herghelia din Sâmbăta de Jos” este relatarea făcută pe 3 septembrie 1927 despre faptul că la herghelie „au sosit domnii inspectori generali veterinari

¹⁴ *Ibidem*, nr. 243/20 octombrie 1926, p. 7.

¹⁵ *Ibidem*, nr. 140/20 iunie 1927, p. 8.

¹⁶ *Dimineața*, nr. 7.406/17 iulie 1927, p. 8.

¹⁷ *Opinia*, nr. 6.082/1 septembrie 1927, p. 3.

Al. Ușurelu și I. Neagu”, trimiși de ministrul agriculturii. În urma acestei vizite, „toți armăsarii contaminați de tetanos au fost puși în afară de orice pericol”¹⁸.

În 5 septembrie ministrul Argetoianu venea la Făgăraș împreună cu prefectul județului Alex. N. Ștefănescu pentru „a constata ravagiile cauzate de inundații”, în urma cărora au fost sinistrați și s-a solicitat ministrului comunicațiilor „să se grăbească refacerea liniei ferate Brașov-Sibiu”. De aici vizita a continuat la herghelie „pentru a cerceta situația animalelor de rasă, contaminate de tetanos în ultima vreme”¹⁹.

Procesul fraudelor de la herghelie a fost judecat pe 26-27 septembrie 1927, iar sentința a fost dată pe 28 septembrie. Dintre cei șapte acuzați – Chiriță Dumitrescu – fost casier, Ioan Cazan – furnizor, Galina Grecu, Gh. Vodă, Nicolae Cristea, Carol Baltez, Berteza Nicolae – au fost condamnați doar doi: Ch. Dumitrescu „a primit 5 ani de temniță grea și 647.233 lei despăgubiri, iar I. Cazan la 10 luni reclusiune 136.267 lei despăgubiri”²⁰. Restul acuzaților au fost achitați. Dar sentința nu era definitivă deoarece „atât procurorul cât și condamnații au făcut apel”²¹.

Despre acest proces relatează mai amplu și ziarul *Dimineața* în nr. 7.481/30 septembrie 1927, la pagina 6. Se pare că problemele de la herghelie au început pe fondul neînțelegerilor dintre casierul Dumitrescu și directorul Harisiade. Cel din urmă, a considerat că Dumitrescu „nu e om cinstit” și a cerut la minister mutarea lui de la Sâmbăta. Cu „ordinul ministrului în mână”, Chiriță s-a dus la București și a obținut anularea acestuia, așa cum reiese din declarația Paulei Harisiade, soția fostului director. Martorii Descălescu și Hristache Iordănescu au declarat că „d. Nicolae Dinescu director în ministerul agriculturii și domenii, [îl] sprijinea pe Chiriță contra bunurilor materiale primite săptămânal de la el”. Și ziarul *Adevărul* din 1 octombrie 1927, în nr. 13.432, alocă un articol acestui eveniment.

Primul recurs a fost judecat în cursul lunii decembrie 1927. „Curtea a mai redus (din pedeapsă) fostului casier 1 an și jumătate, iar lui Cazan două luni”. Cei doi condamnați au făcut din nou recurs, care s-a judecat la începutul lunii martie 1928. „Prin sentința adusă s-a mai redus lui Chiriță 6 luni, iar lui Cazan 3 luni”²².

În cadrul articolului „Mișcare la Domenii”, ziarul *Viitorul* din 8 mai 1928 relatează că „la ministerul agriculturii și domeniilor s-a făcut următoarea mișcare: (...) D. Const. A. Ghiață, casier-contabil cl. II, de la herghelia și depozitul de armăsari Sâmbăta-de-Jos, Făgăraș, mutat la herghelia și depozitul de armăsari Parța”²³.

„Alergările de cai țărănești de la Sâmbăta de Sus” este articolul care relatează despre cursele de cai desfășurate la herghelie în 22 iunie 1928. Evenimentul a avut loc pe hipodromul hergheliei. La aceste curse au participat atât caii țărănești, cât și cei din herghelie. Evenimentul a fost organizat de către „Ministerul de Domenii pentru caii statului și de Camera de agricultură pentru caii țărănești”. S-a bucurat de prezența mai multor oficialități de rang înalt, ca „general dr. Portocală, inspectorii generali Taraza și Nerath”, din partea ministerului, „dr. Octavian Vasu-președinte și

¹⁸ *Dimineața*, nr. 7.456/5 septembrie 1927, p. 5.

¹⁹ *Universul*, nr. 207/7 septembrie 1927, p. 2.

²⁰ *Ibidem*, nr. 227/30 septembrie 1927, p. 6.

²¹ *Opinia*, nr. 6.106/29 septembrie 1927, p. 3.

²² *Dimineața*, nr. 7.637/11 martie 1928, p. 7.

²³ *Viitorul*, nr. 6.064/8 mai 1928, p. 4.

medicul șef veterinar Ioan Tătar - din partea Camerei de agricultură”, și „lume foarte multă din județ și orașul Făgăraș”. Evenimentele au început la orele 14.00 cu prima cursă, de „21 de km în direcția Sâmbăta de Sus”, la care au participat iepele hergheliei. Distanța a fost parcursă în 62 de minute și 10 secunde. A urmat cursa armăsarilor de trei ani, care au parcurs distanța în 69 de minute, apoi o altă cursă „cu cai grei”, care au ajuns în 72 de minute. În schimb, la „alergările țărănești au luat parte 11 perechi de cai”, care au participat la o cursă de 15 km, „de la Sâmbăta de Jos - Voila - Dridif și înapoi”. Cel mai bun rezultat a fost de 32 de minute și 14 secunde. Câștigătorii au fost premiați cu premii substanțiale: „Statul a dat trei premii de 2.000 de lei, camera de agricultură premii în valoare de 15.000 lei, iar prefectura 5.000 de lei²⁴”. Caii participanți la această cursă proveneau de la crescători particulari din Făgăraș, Voila, Dridif, Beclean, Rucăr și Râușor.

În 23 iunie 1928 Făgărașul și herghelia au fost vizitate de una dintre celebritățile vremii, Rachele D'Orange, „distinsa călăreață”. De fapt vorbim de nepoata amintitului Portocală, care trăia la Paris și care „sosea în raid de călare de la Paris la București”²⁵ Ea a fost „însoțită de sublocotenentii din școala specială de războiu din Sibiu și de colonelul Păun”²⁶.

În anul 1928 încep pregătirile pentru al XIV-lea Congres Internațional de Agricultură din iunie 1929, care a fost programat să se desfășoare în București. În iulie 1928 doctorul Ionescu-Brăila, „directorul general al serviciului zootehnic din ministerul de domenii vizitează Herghelia de la Sâmbăta de Jos (...), luând personal toate măsurile potrivite pentru desăvârșirea primirei ce se va face de către aceste instituții delegaților străini”²⁷.

În același an, 1928, „întreg sudul Ardealului trecea printr-o criză grozav de mare în creșterea vitelor”. Era afectată și zona Făgărașului, așa cum reiese din articolul „Făgărașul economic și agricol”. Totuși, „creșterea cailor aici, este în floare”, lucru explicat prin existența hergheliei „care are armăsari de reproducție de o frumusețe deosebită și cari sunt dați pentru nevoile publice”²⁸. Articolul este semnat de Alexandru Marinescu. Pentru perioada următoare, în relatările despre Țara Făgărașului din ziarul *Dimineața* apar două nume: Al. Marinescu și PETCAN.

Abia s-a încheiat procesul fraudelor din martie 1928, când, în luna decembrie, „s-au semnalat nereguli” la mai multe instituții de stat. Printre acestea se afla și herghelia și depozitul de armăsari de la Sâmbăta de Jos. Ministrul agriculturii, I. Mihalache dispunea centralizarea tuturor gestiunilor „instituțiilor pendinte de minister”, iar subsecretarul de stat Aurel Dobrescu ordona anchetă la herghelie de aici²⁹.

O scurtă informație din rubrica „Știrile săptămânii” vorbește despre orbirea cailor de la hergheliile de stat: „La herghelia de cai și armăsari de la Sâmbăta de Jos, au început să orbească armăsarii, statul suferind pagube foarte mari”³⁰. Acest lucru

²⁴ *Dimineața*, nr. 7.733/22 iunie 1928, p. 8.

²⁵ *Ibidem*, nr. 7.743/2 iulie 1928, p. 12.

²⁶ *Ibidem*, no. 7.736/25 iunie 1928, p. 9.

²⁷ *Cuvântul*, nr. 1.175/31 iulie 1928, p. 3.

²⁸ *Dimineața*, nr. 7.875/11 noiembrie 1928, p. 6.

²⁹ *Lupta*, nr. 2.119/7 decembrie 1928, p. 2.

³⁰ *Lumina Satelor*, nr. 51/17 decembrie 1928, p. 7.

dovedește că orice s-a întreprins pentru eradicarea acestei boli încă din vremea Imperiului Austro-Ungar, precum și mutarea hergheliei într-o altă locație, nu au ajutat cu nimic.

Situația a început să se schimbe în bine abia în anul 1929, deoarece au fost găsite „treptat, remediile contra tuturor bolilor, în afară de cele oculare”. La această dată herghelia era condusă de doctorul Andrei Gorenuc, cel care „a instaurat la conducerea instituției un spirit strict științific”³¹.

În februarie 1929, continua organizarea vizitei în Țara Făgărașului pentru „congresiștii care vor vizita Ardealul”. La prefectura județului Făgăraș s-a ținut o ședință a comitetului de organizare, prezidată de prefectul Nicolae Vlaicu, pentru punerea la punct a detaliilor. Din planul de vizită propus de localnici au fost aprobate doar „vizitele făcute la ferma Făgăraș și herghelia din Sâmbăta de Jos”. Această vizită era programată pentru 14 iunie 1929³².

Ziarul *Universul* din 11 aprilie 1929 relatează despre „Excursia corpului diplomatic în Ardeal”, care urma să aibă loc în perioada 16-18 aprilie, în care „oaspeții vor fi conduși de d. prof. N. Iorga, care le va da pretutindeni explicațiunile necesare”. În Țara Făgărașului aceștia urmau să viziteze „herghelia de la Sâmbăta de Jos, castelul lui Mihai Viteazu și mănăstirea Brâncoveanu, Făgărașul (...)”³³.

Conform relatărilor lui Al. Marinescu, „Făgărașul se pregătește pentru congresul internațional de agricultură”, așa cum prezintă în ziarul *Dimineața* din 18 aprilie 1929. Programul inițial stabilit în februarie a fost însă schimbat. Data vizitei s-a amânat pentru 13 iunie. Urmău să sosească în Făgăraș „66 de congresiști străini și 4 însoțitori delegați ai comitetului central”. Ora de începere a vizitei era stabilită pentru „3,40 în gara Făgăraș, unde vor fi așteptați de un comitet, autorități și de 100 țărani călări îmbrăcați în costume naționale, specifice ale țării Oltului”. După vizitarea din automobile a exteriorului cetății, convoiul urma să meargă la Beclean, „la ferma model a statului”, după care ajungea la herghelie. Aici vizita începea cu o gustare. „Aci un comitet de doamne va organiza o expoziție de cusături naționale-altițe-specifice ale ținutului. Un grup de flăcăi și fete vor desfășura aci un program cu jocuri naționale – învârtita, ardeleanca – iar cu caii se vor face alergări”³⁴.

Despre vizita congresiștilor la Făgăraș și Herghelia Sâmbăta relatează mai multe ziare. „Excursioniștii au fost primiți cu un entuziasm delirant în gara Făgăraș, de unde au vizitat apoi ferma Beclean și herghelia dela Sâmbăta-de-Jos”³⁵, se relatează în articolul „După congresul internațional agricol. Excursiunile congresiștilor în țară”.

România a organizat „șapte excursii, cu ocazia celui de al 14-lea congres internațional agricol”. La Făgăraș au ajuns cei care făceau parte din „Excursia numărul III - cu destinația Arad și a fost condusă de d. inginer Persu”³⁶. Însă cel mai amplu despre acest eveniment relatează ziarul *Dimineața*, în nr. 8.082/19 iunie 1929, prin

³¹ Al. Bărbat, *op. cit.*, p. 127.

³² *Dimineața*, nr. 7.978/27 februarie 1929, p. 7.

³³ *Universul*, nr. 82/11 aprilie 1929, p. 1.

³⁴ *Dimineața*, nr. 8.025/18 aprilie 1929, p. 8.

³⁵ *Argus*, nr. 4.850/16 iunie 1929, p. 6.

³⁶ *Universul*, nr. 136 bis/18 iunie 1929, p. 2.

Al. Marinescu, în articolul „Escursiunile congresiștilor agricoli”. Cei 60 de membri ai congresului au ajuns la Făgăraș în gară „la ora 3 după masă venind de la Brașov”. Aici au fost primiți de oficialități „în frunte cu prefectul județului d. dr. Vlaicu” și de „peste 1.000 de făgărășeni ce au [i]eșit la gară să-i întâmpine, precum și de două plutoane de călăreți juni îmbrăcați în costume naționale”. Convoiul celor „25 de mașini în care s-au suit (...), la care s-a atașat un alt număr de mașini din Făgăraș”, au vizitat centrul orașului, iar de acolo au plecat la ferma Beclean, după care s-au îndreptat spre herghelie. Locuitorii Țării Făgărașului le-au făcut o frumoasă primire acolo pe unde au trecut. „La intrarea în comuna Sâmbăta bătrâni, tineri, erau înșirați pe o parte și pe alta a șoselei și ovaționau. La intrarea în comuna Sâmbăta de Jos îi așteptau mii de oameni, călăreți, copii de școală, sute de orașeni duși acolo din timp și fanfara sătească, ce cânta învărtita ardelenescă. Aci au avut loc alergări de cai cu armăsarii lipițani ai hergheliei. Un grup de fete și neveste îmbrăcate în portul popular specific al Țării Oltului au făcut front în fața oaspeților, lucru ce i-a impresionat mult. Defilarea călăreților cu steagul tricolor desfășurat a atras o ploaie de aplauze. În tot timpul desfășurării programului fanfara a cântat cântece ardelenesti”. Articolul continuă cu descrierea vizitei la castelul Brukenthal: „Congresiștii au trecut apoi de au vizitat castelul hergheliei. Într-un salon aranjat de un comitet de doamne cu cele mai frumoase scoarțe țărănești, cusături naționale li s-a servit o gustare. Aci s-au mirat mult de arta populară românească. În mijlocul doinei românești, dintr-un salon românesc, oaspeții au părăsit Sâmbăta la orele 6 jum. seara (...) îndreptându-se cu trenul către Sibiu”³⁷.

În 7 iulie 1929 au fost organizate la hipodromul de la herghelie „alergări de cai pentru calificarea produșilor născuți și crescuți la herghelia Sâmbăta de Jos, precum și pentru produșii proveniți din armăsarii Statului, proprietatea micilor crescători din județul Făgăraș și a reg. 2 Călărași”. Pentru acest eveniment a fost asigurat și transportul „publicului din județele limitrofe” cu trenuri și autobuze³⁸. De asemenea, pentru 6 octombrie 1929 era programată o expoziție de mânji, „ocazie cu care se vor împărți mai multe premii”³⁹.

În 20 octombrie 1929 era anunțată licitație publică la herghelie pentru cumpărarea a „220.000 kg ovăz de primă calitate”. Această licitație urma să se țină „conform art. 88-110 din Legea contabilității publice, cu oferte sigilate și însoțite de garanția de 5 la sută asupra furniturii”⁴⁰.

La scurt timp de la vizita congresiștilor din 1929, în februarie 1930 era anunțată o altă vizită importantă, programată pentru 12 aprilie. Vizitatorii erau „un grup de 15 profesori și studenți de la Universitatea din Halle (Germania), (...) în frunte cu renumitul profesor de zootehnie Fröhlich”. Ei vizitau acest loc „spre a cerceta crescătoria de cai Lipizzani”⁴¹.

Sub titlul „Reforma agrară la Făgăraș, o măsură binevenită”, Al. Marinescu vorbea despre situația agrară a județului Făgăraș. Statul, în acest județ avea peste 45.000 de iugăre de pământ. Din acestea, până în 1930 au fost expropriate 40.786 de

³⁷ *Dimineața*, nr. 8.082/19 iunie 1929, p. 10.

³⁸ *Universul*, nr. 152/6 iulie 1929, p. 8.

³⁹ *Dimineața*, nr. 8.180/30 septembrie 1929, p. 9.

⁴⁰ *Universul*, nr. 240/17 noiembrie 1929, p. 3.

⁴¹ *Ibidem*, nr. 42/22 februarie 1930, p. 8.

iugăre, în mare măsură din terenurile vechilor ferme de stat. Însă „s-au ivit nemulțumiri” care trebuiau îndreptate. Comisia alcătuită în acest scop s-a întrunit la Prefec-tură, fiind verificate toate posibilitățile. Soluția la care s-a ajuns era de a mai lua pământ de la fermele existente. Nici herghelia nu a fost scutită: „Astfel, ferma cu herghelia Sâmbăta de Jos, care dispune de 620 de iugăre, dintre care numai grajdurile și intravilanele ocupă 100 de iugăre. Or, herghelia nu-i necesită atât teren pentru nevoile ei. (...) În principiu, s-a hotărât să se exproprieze de la herghelie 460 de iugăre, rămânându-i intravilanele în suprafață de 100 jugăre și Dumbrava dinspre Drăguș, de 60 iugăre pământ ce va fi împărțit la cei nevoiași din comunele vecine”⁴².

În articolul „În jurul desființării hergheliei de la Sâmbăta”, din nr. 99 al zi-arului *Universul*, datat 4 mai 1930, se relatează despre prezența „domnului Armand Călinescu, secretar general al ministerului de domenii, însoțit de inspectorul general zootehnic Ușurelu din Brașov, spre a constata la fața locului că este o imposibilitate ca herghelia de la Sâmbăta să fie desființată și o avere a țării de 200 de milioane să fie risipită”. Pe scurt, ministerul de resort a încheiat în mare secret un contract cu „un consorțiu elvețian”, despre care nu s-a știut nimic. „Una dintre clauzele dezastr[u]-oase” ale acestui contract prevedea „concesionarea pe timp de 10 ani; în primii 4 ani gratis, fără nici o contravaloare, iar pentru rest câte 1000 de lei anual arendă de fiecare iugăr”. Autorul articolului se întreba dacă „era nevoie să vină acest consorțiu (...), când oricine ar lua în asemenea condițiuni o avere de milioane?”⁴³. În articol nu există explicații despre motivul care a condus la o asemenea situație. Toate articolele găsite până în 1930 vorbesc despre un loc deosebit de bine administrat, apreciat și admirat de delegați importanți care veneau în România.

Ziarul *Dimineața*, nr. 8.469/21 iulie 1930, în pagina „Dimineața Ardealului” (p. 9), dedica și el un articol situației agrare a județului Făgăraș, cu subtitlul „Se împarte terenul de la herghelia Sâmbăta de Jos”. Articolul face o prezentare a situației agrare a județului, vorbește despre exproprieri și împrumutări făcute prin reforma agrară. Tot Al. Marinescu este cel care revine cu un articol ce privește situația hergheliei. Pentru că „s-au ridicat însă în ultimul timp o mulțime de pretențiuni, destul de justificate, din partea comunelor învecinate, și anume ca acest teren (al hergheliei) să fie împărțit pentru agricultură, iar herghelia să-și procure fân de la munte”, comisia a hotărât „să-i rămână hergheliei clădirile cu 57 hectare de pământ, împreună cu Dumbrava în suprafață de 34 de hectare, precum și teritoriul, Mereșugul în suprafață de 58 de hectare pământ”. Comunelor învecinate le-a fost împărțit restul pământului hergheliei astfel: „Dridif 11 jugăre, Voila 13 jugăre, Voivodenii Mari 11 jugăre, Voivodenii Mici 11 jugăre, Oltetul 132 jugăre, Drăgușul și Sâmbăta de Jos 107 jugăre în părți egale”. „Cu rezolvarea acestei chestiuni, întreaga operă agrară din județul Făgăraș se poate socoti ca definitiv încheiată, căci nu se mai poate lua, și nici da de nicăieri”. Acest pas este considerat ultimul al reformei agrare din județ, „Consilieratul agricol” fiind cel care a încheiat ultimele acte.

Pe 23 iulie 1930 au avut loc concursuri de alergări cu cai la herghelie, așa cum „în fiecare an (...) se organizează diferite alergări de cai”. Aceste curse erau distinse cu premii acordate de „către ministerul agriculturii și Camera agricolă a județu-

⁴² *Dimineața*, nr. 8.382/19 aprilie 1930, p. 8.

⁴³ *Universul*, nr. 99/4 mai 1930, p. 10.

lui”. Pentru cursele desfășurate la această dată „s-au distribuit premii în valoare de 21.500 lei, din care camera agricolă a dat suma de 17.800 de lei”. Locul desfășurării evenimentului a fost tot hipodromul hergheliei. Aici s-au făcut „alergări cu caii hergheliei și escadronului 2/3 călărași și cu cai țărănești”. Cursele au fost: de viteză, pe o distanță de 4 km, precum și de „rezistență, pe 10 și 20 km”. Al. Marinescu sublinia în subtitlul articolului că „Recordul a fost bătut de caii țărănești”. La acest spectacol a fost din nou un public select, format din: „generalul Portocală și profesor universitar Constantinescu din partea ministerului de domenii, (...) Nicolae Vlaicu – prefectul județului, deputat Iulian Cârje, inginer Leonida Mălinescu, dr. Tătar – medic primar veterinar, o mulțime de funcționari din oraș, precum și lume de la sate, iubitoare și înțelegătoare a sporturilor”. Concluzia autorului este că „cu această ocazie s-a putut constata că rasa de cai lipițan, care este introdusă în mod obligatoriu în județul nostru, este o rasă care nu numai că s-a adaptat climei, dar s-a dovedit a produce cai iuți și ageri”⁴⁴.

Coriolan Bărbat, în articolul său „Prin Țara Oltului”, publicat în ziarul *Cuvântul*, face o descriere amplă a situației hergheliei din luna august a anului 1930. De aici aflăm că ideea Statului de concesiune a hergheliei a fost „abandonată definitiv” datorită și „protestelor energice ale comunelor din județ”. Era considerată, în continuare, „unul dintre cele mai prețuite bunuri ale statului și de o necesitate imperioasă în ce privește crescătoria noastră de cai”. Herghelia dispunea atunci de un „efectiv de 200 de armăsari, împreună cu filiala ei din Ucea de Jos, dintre cari mai mulți din rasa lipițan”. „Depositul de aici servește cu armăsari 90 de stațiuni de montă din 10 județe”. Autorul subliniază că „din cele 500 hectare pământ cât aveau depozitele de armăsari din Sâmbăta de Jos și Ucea de Jos, în urma ultimei exproprieri, au rămas 100 hectare”. Unitatea „era condusă cu mult tact și percepere de către directorul ei d. dr. Andrei Goreniciu, un bun gospodar și un distins medic veterinar”. Avea 63 de cădiri, dintre care cea mai importantă era „castelul clădit de către contele Bruchsentel, (...) în anul 1750 - castel zidit pentru primirea reginei Maria Thereza, când trecea dela Brașov spre Sibiu, iar contele Bruchenthal fiind un favorit al reginei, voi să-i facă un gest de închinare”. Însă, din relatare reiese că „morbil - despre care se spune că este răspândit printre caii din jud. Făgăraș - oftalmia periodică - (...) este azi mai redus la minimum”. Acest lucru a fost posibil datorită „măsurilor preventive ale d. dr. Andrei Goreniciu”. Tot din „inițiativa lui (...) aici se țineau cursuri practice de crescătorie și îngrijirea cailor”⁴⁵.

Se poate considera că anul 1931 a jucat un rol important în „combaterea bolilor de ochi”. Atunci s-a constatat că, de fapt, bolile oculare ale cailor erau „numai simptome sau complicațiuni ale altor boli”, care au fost descoperite și „erau tratate cu siguranță”, însă erau încă „altele în cercetare”, așa cum afirma Goreniciu⁴⁶.

Pe 21 octombrie s-a desfășurat la herghelie „Expoziția zootehnică”. Aici au fost prezentați „produși proveniți din armăsarii statului, originali din depozitul statului dela herghelia Sâmbăta de Jos”. Pe lângă aceștia au participat și „crescători mici și mari din jud. Făgăraș, cu un număr de 375 de produși”. A fost numită și „comisia

⁴⁴ *Dimineața*, nr. 8.476/28 iulie 1930, p. 9.

⁴⁵ *Cuvântul*, nr. 1.913/19 august 1930, p. 2.

⁴⁶ Al. Bărbat, *op. cit.*, p. 127.

de clasare”. S-au acordat multe premii în bani și „medalii de aur, argint și bronz”. Ministerul de domenii a alocat pentru acest scop 10.000 de lei, sumă ce a nemulțumit pe „crescătorii mici și mari”. În anul respectiv, Camera de agricultură nu a dat nici un ban. Totuși expoziția s-a bucurat de succes, fiind vizitată „de numeros public”⁴⁷.

„Cutreierând prin țara Oltului” este articolul publicat de ziarul *Universul* în nr. 220/18 august 1931, nesemnat, dar în el autorul afirmă că este „o herghelie model, poate unica din țară prin felul în care este organizată de harnicul medic-șef d. Goreniuc”⁴⁸.

Tradiția alergărilor a continuat și în anul 1932. „Dron”, autorul articolului „Alergările de cai de la Sâmbăta de Jos”, afirmă că această herghelie „a avut un rol bine determinat. Țăranii de aici au știut să folosească orice prilej spre a-și înobila rasa cu rasa Nonius, una dintre cele mai bune pentru tracțiune și alergări”. Așa cum era obiceiul, anual, în cursul lunii mai erau organizate cursele cu cai și se dădeau premii. În acest an „ministerul de domenii a dat premii în valoare de 2000 de lei, iar Camera agricolă 8000 de lei pentru premianții alergărilor țărănești”. Cea mai interesantă cursă a fost cea de rezistență, pe o distanță de 15 km, când „11 căruțe cu cai frumoși” ale țăranilor au pornit în cursă. Premiul I „al fost a lui Ciora Valer din Dridif”, în valoare de 900 de lei. Premiul II a fost al lui „Ciora Vichente din Dridif, 750 lei, iar premiul III Dănilă Șuțeu din Voila, 550 lei”. Restul participanților la cursă au primit „premiu de încurajare de câte 200 de lei”. Însă cea mai mare atracție a evenimentului „au executat călărașii cu schimbul, când din goana cailor au trebuit să doboare manechinii, închipuindu-și că sunt pe câmpul de luptă”⁴⁹.

Sub titlul „Anularea avansărilor ilegale de la ministerul agriculturii” este publicată lista celor care au obținut înaintări ilegale în grad începând cu 1 ianuarie 1924. Printre ei se număra și Mihail Dumitrescu Jinga, „actual casier contabil II”, care a fost retrogradat la gradul de „secretar arhivar” al hergheliei⁵⁰. Acest subiect este prezentat și de ziarul *Universul* în nr. 3.393/21 februarie 1933, pe pagina 2.

În 25 mai 1933 s-au desfășurat la „Herghelia Națională Sâmbăta de Jos” alergările anuale de cai. Au fost organizate următoarele curse: „alergarea la trap pentru perechi iepe lipițane, născute și crescute la herghelie” în vârstă de 4 ani, la care au participat 6 perechi de cai; „alergarea plată pentru călărașii cu schimbul cu reg. 16 călărași” pe o distanță de 2 km; proba de rezistență și viteză ham, pe distanța de 20 km, „alergarea în trap pentru armăsarii lipițani”. Însă senzația concursului a fost „proba de putere și rezistență în ham”, în care „doi armăsari lipițani în etate de 4 ani, trăgeau un car încărcat cu o greutate de 4.000 kg pe o distanță de 2.000 de metri”⁵¹. Concursul a stârnit interes și pentru că din „comitetul alergărilor” a făcut parte generalul Portocală.

La începutul lui septembrie 1933, ministrul agriculturii Voicu Nițescu a „inspectat” herghelia de la Sâmbăta de Jos și secțiile Ucea, Șercaia și Beclean⁵².

⁴⁷ *Dimineața*, nr. 8.564/25 octombrie 1930, p. 8.

⁴⁸ *Universul*, nr. 220/18 august 1931, p. 6.

⁴⁹ *Ibidem*, nr. 151/3 iunie 1932, p. 10.

⁵⁰ *Lupta*, nr. 3.393/19 februarie 1933, p. 3.

⁵¹ *Universul*, nr. 143/29 mai 1933, p. 10.

⁵² *Argus*, nr. 6.119/2 septembrie 1933, p. 2.

„O herghelie model” este articolul semnat de „B” în ziarul *Lumina Satelor* din 29 aprilie 1934. Autorul făcea o prezentare în care menționa că „de la cea dintâi intrare pe terenul acestei instituții, cercetătorul își poate da seama de ordinea și disciplina desăvârșită ce stăpânește acolo”. Vorbea și despre „realizarea de rezultate atât de frumoase, încât rasa lipițan” de la această herghelie „bate recordul mondial prin puritatea sa și prin dezvoltarea armonioasă, atât ca suplețe cât și ca putere a insului”. Sublinia că aici se găseau „câteva exemplare de astfel de armăsari, al căror preț se ridică la sute de mii de Lei”. Considera că această instituție este „o mare binefacere și pentru împrejurimi, încât se prădesc exemplare frumoase de cai”. Încheia articolul subliniind: „conducătorii acestei instituții, mai ales dl director merită toată lauda”⁵³.

Herghelia era vizitată în cursul lunii iulie 1934 de către „subsecretarul de Stat la ministerul agriculturii” Mihail Negură, care a făcut o vizită în „județele Sibiu și Făgăraș, pentru a lămuri o serie de chestiuni în litigiu referitoare la aplicarea reformei agrare”⁵⁴. Iar pe 25 iulie aici au avut loc „Vizite ministeriale” făcute de „Mitropolitul Bălan al Ardealului, însoțit de d-nii Lepadatu ministrul Cultelor și Artelor, Ioan Teodorescu, ministrul Comerțului, Ioan Lepadatu fost ministru, consilier la Banca Națională, Ilie Penescu deputat, prefectul județului Sibiu Regman, prefectul județului Brașov Strat (...), în drumul lor spre Mănăstirea Sâmbăta de Sus, unde s-au deplasat pentru rezolvarea problemei privind refacerea mănăstirii”⁵⁵.

C. Orășianu, de la ziarul *Viitorul*, realiza un interviu cu M. Negură despre vizita lui la herghelie. Subsecretarul afirma că „este admirabil condusă de d. medic veterinar Goreniciu. (...) Direcția zootehniei prin d. dr. Goreniciu face o întinsă propagandă pentru răspândirea acestor cai în această regiune”. Considera că „rezultatul propagandei este foarte bun, căci am văzut la toți locuitorii (...) animale de toată frumusețea”⁵⁶. Tot acest ziar, în numărul său din 25 august 1934, publica un alt articol intitulat „Situația hergheliei Statului din Sâmbăta de Jos (Făgăraș)” cu constatările făcute de Cicero Gorciu, secretar general al Ministerului Agriculturii și Domeniilor, care a vizitat herghelia în august 1934. El a constatat că herghelia „a luat în ultimul timp o mare dezvoltare, fapt datorat atât prin climă cât și prin terenul extrem de favorabil acțiunii pentru creșterea cailor de rasă”. Afirma că „această specie de cai este o adevărată binefacere pentru sătenii din regiunea Făgărașului”. Pentru că era singura herghelie de cai lipițani din țară și „datorită renumelui” erau „foarte multe cereri de cumpărare, prețul atingând până la 20.000 perechea de cai, grație calităților excepționale ale acestei rase”⁵⁷.

Despre această vizită relatează și ziarul *Neamul Românesc*, care spunea că „a fost o inspecție inopinată” ce „a dus la constatarea foarte îmbucurătoare a modului cum este întreținută această instituție pentru creșterea cailor de rasă (...) care în ultimul timp a luat o mare dezvoltare”. Autorul articolului (nu are nume) considera că „este una din cele mai importante și bine întreținute herghelii din țară”⁵⁸.

⁵³ *Lumina Satelor*, nr. 18/29 aprilie 1934, p. 4.

⁵⁴ *Argus*, nr. 6.385/25 iulie 1934, p. 3.

⁵⁵ *Dimineața*, nr. 9.905/26 iulie 1934, p. 14.

⁵⁶ *Viitorul*, nr. 7.953/26 iulie 1934, p. 4.

⁵⁷ *Ibidem*, nr. 7.979/25 august 1934, p. 3.

⁵⁸ *Neamul Românesc*, nr. 183/28 august 1934, p. 2.

Cea mai importantă vizită de la herghelie, despre care relatează mai multe ziare, s-a desfășurat aici într-o zi de vineri, pe data de 1 septembrie 1934. Vorbim de o vizită regală. Cea mai iubită Regină a României a poposit din nou aici. Din păcate, despre vizitele sale anterioare nu am găsit nici o relatare. Sub titlul „Vizită regală la Sâmbăta de jos”, ziarul *Patria*, în nr. 202/5 septembrie 1934, ne aduce la cunoștință că „M.S. Regina Maria și-a exprimat Înalta dorință de a revedea Herghelia de la Sâmbăta de jos, dlui G. Ionescu-Brăila, dir. gen. la concursul hipic de la Brașov”. Vizita a început la ora 14,15, „în fața castelului de la herghelie, M.S. Regina Maria, A.S.I. Arhiducesa Ileana, A.S.I. Arhiducele Anton, d-na Lahovary, col. Zwiedeneck și lt. Col. Merișanu adjutanți regali venind de la Bran. Prefectul județului dr. Bârsan a ieșit în întâmpinarea Înălților oaspeți încă de la Perșani. M.S. Regina Maria a vizitat amănunțit întreaga instituție, primind explicații de la d-nii Ionescu Brăila și dr. Gorenuiuc directorul hergheliei. M.S. s-a dovedit o bună cunoscătoare a raselor de cai, și s-a interesat în amănunt de toate progresele realizate la această herghelie în creșterea lipișanilor”. Autorul articolului a remarcat „româneasca impecabilă” prin care A.S.I. Ileana „a cerut explicații diferite”, iar „româneasca” arhiducelui „a surprins plăcut asistența”. O parte a vizitei s-a desfășurat la hipodromul hergheliei, unde s-au „făcut demonstrațiuni de călărie și trăsură, defilând la urmă și câteva căruțe țărănești cu cai produși de această herghelie”⁵⁹.

M. S. Regina Maria, A. S. I. Arhiducesa Ileana și Arhiducele Anton, în vizită la herghelia Sâmbăta de Jos (Făgăraș). D. Ionescu-Brăila, dir. gen. din ministerul de domeni, dă explicații înalților oaspeți (Foto G. Szabo) ⁶⁰

Și ziarul *Universul* insera un articol despre vizita regală, mai amplu. Conform celor relatate, autorul a sosit la herghelie înaintea Reginei, „spre a lua parte la preparativele de așteptare a Înălților oaspeți”. După ce „a dat o raită prin grajdurile instituției, care sunt de o curățenie exemplară”, s-a întâlnit și cu „călăreții care își pun la punct echipamentul”. Sosirea Reginei a fost anunțată de „un călăreț-gornist”, care „a sunat onorul”. Suveranei și Arhiducesei Ileana le-au fost oferite „două splendide buchete de flori naturale”. După primire, înălților oaspeți le-au fost prezentate „cele mai frumoase exemplare ale hergheliei, (...) armăsarii pepinieri și armăsarii depozitului”. Vizita a continuat pe pășune pentru „vizitarea tineretului mascul”. Iar pe o altă pășune „se vizitează [i]epele mamă și mânji. Se trece apoi la hipodromul instituției, unde se servește ceaiul și diferitele răcoritoare de d-nele Ionescu-Brăila și Gorenuiuc. La pleca-

⁵⁹ *Patria*, nr. 202/5 septembrie 1934, p. 2.

⁶⁰ *Ilustrațiunea Română*, nr. 38/12 septembrie 1934, p. 2.

rea dela hipodrom s-a făcut M. Sale o frumoasă manifestație de simpatie de săteni și copiii de școală cari ovaționau pe Suverană”. Apoi au fost „vizitate celelalte grajduri cu produsele hergheliei. (...) La ora 6 d.a., mașinile părăsesc instituția reîntorcându-se la Bran”⁶¹.

În cadrul rubricii „Anchetele noastre”, în articolul intitulat „Herghelia statului dela Sâmbăta de Jos (Făgăraș)”, publicat în 4 septembrie 1934, se vorbește despre istoria hergheliei și despre faptul că vizita regală „ne-a cristalizat obiecțiile anterioare desprinse din anchetarea la fața locului, a rezultatelor obținute la cea mai importantă instituție a statului din județul nostru: herghelia și depozitul de armăsari de la Sâmbăta de Jos”. „Această instituție s-a bucurat de atenție regală în dese rânduri, în schimb asupra ei s-a descărcat cea mai grosolană demagogie deslănțuită de iresponsabili vânători de electoral, cari amenințau cu desființare această herghelie, pentru satisfacerea promisiunilor vânturate, cu o rea credință”. Aceste acțiuni nefaste s-au manifestat în primul rând prin „strâmtorarea hergheliei prin exproprierile făcute la câteva hectare. (...) Înainte de război herghelia dispunea de 3.600 ha, din care fiecare guvern a rupt cu o inconștiență condamnabilă până ce azi au mai rămas cu 159 ha la centrala Sâmbăta, 60 la Arini, 40 ha la Ucea. (...) În timpul războiului depozitul a fost transformat în spital și în cea mai mare parte ruinat, astfel că la 18 Octombrie 1920 când actuala herghelie s-a reînființat era o paragină”. La data întocmirii articolului era „o crescătorie model (...), care contribuie la ridicarea nivelului creșterii calului în gospodăriile țărănești, iar rezultatele ei miraculoase se pot observa în fiecare comună”. Herghelia era „dotată cu exemplare de o vigoare și sănătate cum rar se află la alte rase cabaline”. Aici se aflau 300 de cai din mai multe linii ale rasei lipițan. Concluzia anchetei era că „deși directorul acestei instituții se luptă cu mari greutate, cu furnizorii neplătiți, cu șicane din partea politicianilor, totuși datorită sufletului pe care l-a pus această herghelie este în plin progres. (...) Se bucură de sprijinul și înțelegerea d-lui G. Ionescu-Brăila, director general în ministerul de domenii, care poartă hergheliei Sâmbăta de Jos tot interesul”. Iar concluzia finală suna așa: „depozitul de armăsari al Statului dela Sâmbăta de Jos, este o instituție model”⁶².

Doctorul Dorin Vlădescu de la Institutul Național Zootehnic dedica acestei rase maiestruose un articol intitulat „Calul Lipițan”. În el prezintă o istorie a rasei, făcea referire la excelențele calități ale acestor cai, precum și la probele calificative care s-au desfășurat în anul 1934 la Sâmbăta, unde „doi armăsari înhămați au tras la trap 400 kg (vehicul și conducător), parcurgând 20 de km în 47 de minute. La proba de putere și rezistență doi armăsari au tras 4.000 kg de distanța de 1 km; adică de patru ori greutatea lor”⁶³.

În anul 1934 deja „herghelia de lipițan s-a dezvoltat mult, și calitativ și cantitativ, depozitul de armăsari a fost redus”. Armăsarii din alte rase au fost trimiși la depozitul de la Homorod. Au rămas aici doar cei din rasa lipițan, în „număr de 60 din efectivul obținut de 150-250 armăsari”. Este anul în care herghelia rămânea doar cu cai lipițani, în număr total de aproximativ 300⁶⁴.

⁶¹ *Universul*, nr. 242/5 septembrie 1934, p. 5.

⁶² *Ibidem*, nr. 244/7 septembrie 1934, p. 10.

⁶³ *Ibidem*, nr. 266/29 septembrie 1934, p. 6.

⁶⁴ Al. Bărbat, *op. cit.*, p. 127.

După aplicarea reformei agrare, o mare parte din suprafața fermelor înființate aici în a doua jumătate a secolului al XIX-lea a fost împărțită țăranilor, iar ferma Comăna a fost chiar desființată. Totuși, Făgărașul, Șercaia și Becleanul au fost păstrate, cu următoarele suprafețe: „Făgăraș-Beclean 184 ha, Șercaia 143 ha, Sâmbăta de Jos 193 ha. În luna aprilie 1923, fermele au trecut la Direcția Generală a Fermelor din București. Atunci au căpătat și denumirea de ferme-model”⁶⁵. Dar aceste suprafețe nu au rămas așa, până în 1930 s-au tot micșorat.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 124.